

Tudomány

Szerkesztette: admin

2009. szeptember 29. kedd, 17:06



**Nyilvánvaló, hogy nem kerülhető meg, immáron harmadszor a magyar történetírásban, hogy a szabadkőművességet, a szabadkőművesek és Trianon kapcsolatát, közel kilenc évtizedes távlatból újra górcső alá vegyük. Más, szerencsésebb történetű népek szakembereinek ilyen irányú vizsgálatra talán szükségük sincs.**

Magyarországon az 1550/1920-as, Dömötör Mihály belügyminiszter nevével fémjelzett, a szabadkőművességet betiltó rendelet nyomán szó szerint mázsaszámra kerültek elő a páholyok mélyéből szabadkőműves iratok, jegyzőkönyvek, tagnévsorok, egyéb titkos dokumentumok, komplett páholykönyvtárak, valamint a magyar szabadkőművesség sajtóarchívuma. A húszas években számtalan munka jelent meg ezekről az anyagokról, dokumentáltan bizonyítva a szabadkőművesek felelősségét az I. világháború kirobbantásában, az azt követő két forradalomban és a magyar nemzeti érdekeket szinte teljes mértékben figyelmen kívül hagyó nemzetközi együttműködésben Trianon előkészítése kapcsán.

A két világháború alatti magyar társadalmat szinte sokkolta az addig csak sejtett, ám a napvilágra került dokumentumok alapján immár bizonyított tények és cselekmények sorozata, mely magyar szabadkőművesek nevéhez volt köthető. Mindezen tények és cselekmények megismertetésének betetőzéseként nyilvánosságra került az összes páholy tagnévsora 350 sűrűn teleírt oldalon mintegy 13 000 személy teljes, részletes adataival, a páholy megnevezésével, tisztségviselőinek felsorolásával.

A két világháború közötti magyar társadalom szabadkőművesség-képét leginkább Dr. Somogyi István volt nemzetgyűlési képviselő, ügyvéd 1929-ben megjelent A szabadkőművesség igazi arca [1] című munkája alakíthatta, aki munkája I. kötetének A szabadkőművesség felelőssége Trianonért, a II. kötetének a Földalatti Magyarország címet adta. Közel egy évtizedes kutatómunka eredményeként több mint 300, szabadkőművesektől citált megnyilatkozással (a forrás precíz megadásával) igyekszik bizonyítani a szabadkőművesek felelősségét a történelmi Magyarország összeomlásában, illetve Trianon, a kor magyarsága számára érthetetlen, felejthetetlen és elfogadhatatlan feltételeinek kialakulásában.

Trianon ugyanis nem egy konkrét történelmi eseményt jelent fogalmilag a magyarság tudatában, hanem a történelmi Magyarország összeomlásának és megszűnésének szimbóluma is egyben. Munkájának II. kötetében a magyar társadalom legjelentősebb szegmenseit vizsgálva részletes statisztikákkal kísérli meg bemutatni, hogy az oktatás, a kultúra, az egyház (különösen is a protestáns vallásfelekezetek), a közigazgatás, a sajtó, az igazságszolgáltatás stb. kulcspozícióit milyen mértékben uralták szabadkőművesek akkoriban. A magyar társadalom minden rétegét, de leginkább a középosztályt váratlanul érték ezek a statisztikák, hisz pl. a szabadkőműves elemi iskolai, középiskolai igazgatók igen magas arányszámára, valamint az egyetemi tanárok ilyen mértékű szabadkőműves érintettségére szinte gondolni se mert senki.

A fent említett belügyminiszteri feloszlató rendelet indoklásában konkrétan felelőssé teszi a

szabadkőművességet a történelmi Magyarország összeomlásáért, valamint a békefeltételek várhatóan tragikus, igazságtalanul szigorú létrejöttéért. A magyar szabadkőművesség az első perctől kezdve felvette a harcot azért, hogy a szerinte igaztalan vádakat lemossa magáról.

„A Pester Lloyd már 1921-ben megkezdte a munkát. Egymás után jelentek meg benne cikkek, amelyek cáfolni igyekeztek a magyar szabadkőművesség hazafiatlanságát s beadni próbálták ismét a publikumnak a régi maszlagot, hogy t. i. egy ártatlanul megrágalmazott intézmény lett halálra ítélve, amelynek semmi köze sem volt semmilyen vonatkozásban az erkölcsök lezüllesztéséhez, a hazafias érzés lerombolásához, a radikális, istentagadó társaságokhoz, lapok és folyóiratokhoz, de különösen nem volt köze a háború dicstelen befejezéséhez, a két forradalomhoz és annak erkölcsi és anyagi pusztításához.”

„A Pester Lloydot követték a többi liberális sajtótermékek, ezek között is főképpen a gyanúsultú Az Est, Pesti Napló, melyek egy alkalmat sem szalasztottak el, hogy meg ne győzzék arról a közönséget, miszerint az emberi jogokért küzdő, bölcselkedő és jótékonykodó szabadkőművesség nem érdemelte meg a feloszlatást s egyenesen szociális érdek ennek újbóli engedélyezése.”

„[...] Ez évben [1929] három olyan lépés történt a szabadkőművesség feltámasztására, ami valóban elhitheti az emberrel, hogy tényleg nemsokára újból megkezdhetik munkájukat. Az első lépést a magyarországi szabadkőművesség feje, Bakonyi Kálmán ny. kúriai bíró tette meg, aki egy röpiratot adott ki a „A magyar szabadkőművesek igazsága” címen. [...]”

„[...] A második lépés az ú. n. Kossuth-zarándoklat alkalmával történt, amikor egy Balassa József nevű főpáholyvezér egyenesen mint a magyarországi szabadkőművesség egyik vezetője vett részt a hivatalos magyar delegáció kebelében az ünnepeken [...]”

„[...] A harmadik és egyben talán legradikálisabb lépés egy kormánypárti képviselőnek, a volt darabont Lukács Györgynek parlamenti felszólalása volt, aki minden kertelés nélkül követelte a magyar szabadkőművesség működésének újra engedélyezését és hívta fel a kormányt ezen lépés mielőbbi megtételére.”

## **Szabadkőművesek vagy szabadkőművesség?**

„A szabadkőművesek mindenütt ott vannak, a szabadkőművesség sehol” — e mondatot Magyarország volt párizsi diplomatája idézte egy francia nagymestertől, amit némileg kibővít Fejtő Ferenc, aki konkrétan Trianonnal kapcsolatban kijelenti: „De tudni kell, hogy Trianon az egy szabadkőműves klikknek a műve volt, akiket a cseh és román vezetők befolyásoltak.” [2]

Fejtő részletesen ecseteli, hogy Beneš és Masaryk (mindkettő szabadkőműves) hogyan hajtották végre a modern Csehszlovákiát megteremtő programjaikat a nemzetközi szabadkőművesség azon személyeinek segítségével, akik az akkori európai és amerikai politikai hatalom csúcsain álltak. „Akkor már Benešék a nacionalista áramlat és a francia-angol szabadkőművesség hatása alá kerültek, melyhez hozzátartozott Wilson is [...], szóval, ami Trianont illeti, az tény, hogy Jászi Oszkár, illetve Károlyi Mihály gondolatát, hogy egy demokratikus és autonómiákkal élő föderális államot csináljunk Magyarországból, lényegében nem akarta senki... Nyugaton sem támogatta senki.” Teljes joggal írja Fejtő Ferenc [3], hogy Trianon ideológiája úgy is értékelhető, mint a republikánus baloldal háborúja a klerikalizmus ellen: „Ez volt az ideológiai háttér. A francia parlamentet még a háború előtt választották meg, a háború alatt ugyanaz maradt, és abban a radikális párt, amelyiknek a többsége szabadkőműves volt, ugye azok diktáltak. Na most

azoknak a szemében a katolikus Ausztria–Magyarország — amelyet valójában nem ismertek — a Vatikán támasza volt. És itt ütköztek ki a demokratikus köztársaságokból álló Európa téveszméi, mert a szerbek, a horvátok vagy a szlovákok nem voltak demokratábbak, mint a magyarok, sőt a demokráciának Magyarországon erősebb bázisa volt, mint a régió bármely más országában. Jászi Oszkár és a radikálisok, Ady Endre és az egész magyar intelligencia, a baloldali és a föderalista intelligencia, őket egyszerűen semmibe vették.”

### **A szabadkőművesek szerepe a Trianonhoz vezető folyamatban. A kezdetek**

A Trianonhoz vezető út vizsgálata folyamán szükségesnek látszik annak vizsgálata, hogy kik és milyen mértékben tehetők felelőssé az 1920-ban bekövetkezett, ám már legalább 1913 óta megjósolható nemzeti tragédiáért. A Magyar Nagyoriens 2002 májusában Szabadkőműves füzetek néven kiadványsorozatot indított útjára, melynek első számát Trianon és a szabadkőművesség címmel e témának szentelte. Nacsády András előszava után hét szerző (Pomogáts Béla, Dr. Berényi Zsuzsanna, Jászi Oszkár, Jean-Robert Ragache, Fejtő Ferenc, André Lebey, Molnár Miklós) egy-egy írásában értekezik a fenti témáról. Érdeemes megvizsgálni, hogyan látják ők a szabadkőművesek szerepét a háborúban és a trianoni békediktátum létrejöttében.

„A Monarchia utódállamai közül elsősorban Csehszlovákiának és Romániának volt a tények alakulására nagy befolyása, Beneš és Brătianu voltak azok, akik a párizsi békénél mint ötletgazdák és mint az események mozgatói megjelentek.” A szabadkőművesség békekísérletei című cikkében épp Berényi Zsuzsanna állapítja meg, hogy „Tisza István 1915-ben (!) egy budapesti páholy vezetőjét kérte fel békeközvetítésre a központi hatalmak ellen hadbalépésre készülő Olaszországgal”

1917. május 12-én létrehozzák Budapesten a Szabadkőműves Békebizottságot (sic!). Vezetői: Glück Frigyes, a Pannónia Szálló tulajdonosa, a Magyar Vendéglősök Országos Szövetségének elnöke, tiszteletbeli nagymester („Pátia” páholy), Bihari Mór ügyvéd („Comenius” páholy), Hajdú Miklós, polgári iskolai tanár, Kunfi Zsigmond, újságíró („Martinovics” páholy), Morvay Izsó, a Kender és Lenipari Rt. igazgatója („Deák” páholy), Herzfeld Frigyes, nagykereskedő („Erzsébet páholy”), Pfeifer Ignác, műegyetemi tanár („Comenius” páholy) ...” Az említettek egyike sem politikus.

Ám az 1917-es erőfeszítéseik teljesen visszhangtalanok maradtak a hadviselő európai országok szabadkőművesei körében. „A német páholyok már 1914-ben elhatározták, hogy a békéről nem tárgyalnak, úgy az ő közreműködésükre nem lehetett számítani.” Az 1917-es berni szabadkőműves békeértekezletet október 14-én rendezték meg, de „az antant nem adott engedélyt képviselőinek, hogy részt vegyenek a kongresszuson”.

Haypál Béla, Szilágyi Dezső téri református lelkész, a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy Főszónoka képviselte a hazai szabadkőművességet, ám érdemben semmilyen eredményt nem tudott elérni, mert a kisantant országok szabadkőművesei sem jelentek meg a „béketárgyaláson”.

1918. november 26-án Bakonyi Kálmán helyettes nagymester javaslatára szikratáviratokat küldtek a két francia nagypáholyának, valamint az olasz nagypáholyának a békefeltételek ügyében, de még csak választ sem kaptak! Az ok a háborús események ismeretében teljesen nyilvánvaló. A világháború idején az európai országok szabadkőműves páholyai, függetlenül attól, hogy a központi hatalmakhoz, az antanthoz, vagy a kisantanthoz tartoztak országaik, retorikájukban a külvilág felé megtartva a szabadkőművesség progresszív társadalmi jelszavait, a háttérben

kökeményen dolgoztak nemzetük érdekeinek érvényesítéséért. A cseh, a román, a horvát, a szerb, az osztrák, de legfőképpen a francia szabadkőművesek — miközben a világbéke, demokrácia, népek békés egymás mellett éléséről szónokoltak, már 1917 elejétől kezdve gőzerővel készítettek elő egy olyan békeszerződés-sorozatot, amely világbéke helyett újabb világháborút, demokrácia helyett diktatúrákat, a népek békés egymás mellett élése helyett a kisebbségbe szorult népek, népcsoportok gyalázatos elnyomását, jogtiprását eredményezték.

A nemzetközi szabadkőművesség ez irányú tevékenységét plasztikusan mutatják be az alábbi sorok: „Csak 1917 januárjában mozdult ki a holtpontról a nemzetközi kapcsolatok felélesztése, de egyelőre még a központi hatalmakhoz tartozó országok nélkül. Ekkor az antant és a semleges országok szabadkőműveseinek képviselői tartottak tanácskozást, majd júniusban Párizsban a Grand Orient de France hívott össze kongresszust. Ezen amerikaiak is jelen voltak. A kongresszus nem annyira a szabadkőművességgel, mint inkább általános politikai problémákkal foglalkozott. A szövetségesek és Wilson elnök álláspontját követve a kongresszus helyeselte Elzász-Lotaringia Franciaországhoz való csatolását, a lengyel és cseh függetlenség megeremtését, az Osztrák–Magyar Monarchia népeinek önállóvá válását. [...] A háború befejező szakasza, majd a béketárgyalások az idealisztikus tervek helyett nagyon is reális hatalmi érdekeket toltak előtérbe, az egyes nemzetek szabadkőművesei pedig nem tudták függetleníteni magukat a burzsoá kormányok politikai törekvéseitől.”

L. Nagy Zsuzsa megállapításait teljes mértékben megerősítik Dr. Berényi Zsuzsa tanulmányának befejező sorai: „A magyar szabadkőművesek békét kezdeményező lépései tehát látványos eredményekben nem voltak gazdagok. Munkájukat gátolta egyes külföldi nagypáholyok elzárkózása, más külföldi hatóságok visszautasító magatartása, a ki-kimaradozó, rossz postai forgalom. Igyekeztek, elkötelezettségük a béke ügyében, a világbéke és a demokrácia megeremtése, illetőleg helyreállítása érdekében történt összefogásuk, melynek során felül tudtak emelkedni mindenféle pártérdeken, sőt magánérdeken is, pozitív kísérletet jelent a haladó célok érdekében.”

Vagyis az ok az, hogy az utódállamok szabadkőművesei saját nemzetük céljainak elérésére is felhasználták e világhatalmi befolyással rendelkező hálózat erejét, befolyását. A két világháború közötti magyar társadalom, megismerkedve a szabadkőművesség világháború alatti és utáni tevékenységével, ezt a törekvést egyáltalán nem érzékelte a magyarországi szabadkőművesek esetében. Sőt, a korabeli iratokból ennek épp az ellenkezője derül ki. A történelmi Magyarországot nem megmenteni, reformálni igyekeztek, hanem megszüntetni. Voltak ugyan páholyok (pl. Széchenyi, Sopron), melyek felemelték szavukat a várható megcsonkítás ellen, de ezek kivétel nélkül az úgynevezett konzervatív, nemzeti irányú páholyokhoz tartoztak, és kisebbségben voltak a hivatalos, baloldali, radikális Jászi Oszkár nevével fémjelzett vonalhoz képest.

Jászi Oszkártól (aki 1919. május 1-jén hagyta el Magyarországot, 1923 augusztusáig Bécsben élt, majd Amerikába távozott) Rendezési kísérletek címmel jelenik meg írás a Szabadkőműves füzetekben. Ebben többek között a következőket írja:

„1920. márc. 31., Prága. Tegnap fontos összejövetel Benešsel, Károlyi, Szende és én. Magánlakásán fogadott, [...] Károlyi csaknem egy órás expozét tartott. Kifejtette az emigráció megszervezésének szükségességét. Koalíciós alapon, esetleg a kommunisták bevonásával is [...], de az emigráció megegyeznék egy közös aktuális programban. Ilyen volna: Horthyék megbuktatása, [...] a külpolitikában küzdelem a revans ellen, békés és intenzív összeköttetés az új államokkal, törekvés lojális népszövetségre. Az emigráció összeköttetést keresne a rokon

pártokkal, Leninnel is.”

„1920. jún. 8., Prága (négy nappal a trianoni békediktátum aláírása után! — a szerző megjegyzése) Masaryk elnök tegnap fogadott, és több mint egy órát beszélgettünk. Épp oly kitűnő benyomást tett rám, mint a múltkor. Ma Európa legrokonszenvesebb vezető államférfija: messze látó, dogmákon, pártokon, osztályokon felülemelkedő [...]”

### **Változó idők — változó szabadkőművesség**

A magyar szabadkőművességen belül a század első évtizedében jelentős ellentétek feszültek az ún. konzervatív-nemzeti (pl. Hungária, Előre-páholy) és a radikális (például Martinovics) páholyok között, abban a tekintetben, hogy milyen utat kövessenek: maradjanak a hagyományos, napi politikai kérdésektől mentes, az 1868-as szabadkőműves alkotmánynak megfelelő működés mellett, vagy kezdjenek harcot egy gyökeres politikai, társadalmi változást előidéző helyzet (forradalom?) kialakításáért.

A harc 1910 után végleg eldőlt — az eredeti célok követői nyomasztó kisebbségbe kerültek, mindössze alig fél tucat páholy maradt ezen az állásponton. Feladva a szabadkőművesség politikai kívüllállítását és semlegességét, határozott baloldali, radikális társadalmi programot hirdettek meg, természetesen most sem intézményszerűen, hanem egyes tagjaik politikai befolyásán keresztül. Ekkor jelennek meg a radikális változásokat követelő írások a szabadkőműves sajtóorgániumokban, illetve egyéb forrásokban. „A szabadkőművesség arra törekszik, hogy [...] a profán társadalmi rendet megszüntesse, s helyét a szabadkőműves állami és társadalmi rendszer foglalja el.” [4] „Terjesszük az atheizmust, mely nem egy népnek, de az egész emberiségnek jövőendő irányát van hivatva megjelölni.” [5]

Ezzel szemben a Hungária páholy 1910. évi körlevelében többek között ez olvasható: „Elhibázottnak tartjuk [...] az ifjúságunk [...] nemzeti iránnyal ellenkező izgatását.” A Nemzeti páholy hazafiatlannak nevezi a radikális szabadkőműves irányzatot. [6] Pazár István, a miskolci Előre páholy főmestere, aki látta a szabadkőműves forradalmi munkát, magyar szívére hallgatva lemondott tisztségéről, s 1917. október 10-én kelt levelében, melyet a nagymesterhez intézett, lemondását a következőképpen indokolta meg: „Közismert tény, hogy a magyar Szimbolikus Nagypáholy védelme alatt dolgozó páholyok tagjai közt éles és mélyreható eltérés van, mely főleg a politikai irányelveken csúcsosodik ki. Magukat «radikálisok»-nak nevező testvérek elméleti jelszavak hangoztatásával türelmetlen izgatást fejtenek ki minden ellen, amit ők helyesnek, demokratikusnak, nemzetközinek nem tartanak s a nemzetközi kozmopolitizmus veszélyes, magyar hazánkra és nemzetünkre káros, esetleg végzetessé válható irányelveit az egyes páholyokban nemcsak nyíltan hangoztatják, hanem a páholyokat ily irányú állásfoglalásra kényszerítik.”

Megállapítható, hogy 1917-re a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy védelme alatt működő szabadkőművesség szakít az 1723-as andersoni és az 1868-as, saját magyarországi Alkotmányával is és teljes befolyását, erejét a baloldali társadalmi, politikai programok megvalósításának szolgálatába állítja. (Megjegyzendő, hogy 1917-ben hasonló folyamat csúcsosodik ki összeurópai szinten is, hisz az ez évi legfontosabb, párizsi szabadkőműves konferenciától elvi okokból távol maradnak a német páholyok (egyét kivéve) és az összes angol páholy is.)

Az elveszített világháború után hatalomra kerülő Károlyi-kormány tárgyalására a M.SZ.N. körlevelet intéz a páholyokhoz (3051/1918. sz.), majd üdvözli Károlyi Mihályt, mint azon

eszmék hatalomra és érvényre juttatóját, „amelyért a magyar szabadkőművesség már évtizedek óta küzdött”. Az Eötvös páholy 1918. évi titkári jelentésében olvasható többek között, hogy „Dec. 18-án dr. Bálint Lajos testvér a szabadkőművesség initiáló hivatásának megfelelően azokról az eszmékről szólt, amelyek az emberek közötti ellentéteket teljesen megszüntetik. [...] Ezek a végcélok kozmopolitizmus, atheizmus és kommunizmus.”

A korabeli szabadkőműves forrásokból számtalan helyről lehetne ugyanilyen vagy hasonló tartalmú megnyilatkozásokat idézni. Valójában ezek napvilágra kerülése befolyásolta jelentősen a keresztény magyar társadalom szabadkőművességről alkotott képét annak felelőssége tekintetében.

## Összegzés

Az 1917-ben a francia Grand Orient égisze alatt hozott — benne az Osztrák–Magyar Monarchia feldarabolását célzó — nemzetközi szabadkőművesi határozatok két évvel később, az első világháborút lezáró békékben pontról-pontra megvalósultak. A szabadkőművesség soha nem intézményesen és deklaráltan, hanem mindig befolyásos tagjain keresztül érvényesítette céljait, hisz nem politikai szervezet, vagy párt.

Trianonnal kapcsolatban is kétségtől megállapítható, hogy a magyarországi, legális működését biztosító, 1868-as Alkotmányának első rész második paragrafusában leírtaktól eltérően működött („A szabadkőművesség kizár köréből mindennemű politikai és vallási kérdést és minden tagjának kötelezővé teszi a hazai törvények tiszteletben tartását”), páholyaiban aktív politizálás is folyt, határozatok tömege született politikai, sőt, hatalmi döntések befolyásolására, a fennálló társadalmi rend megváltoztatására.

Jelen tanulmány szerzője természetesen a teljesség igénye nélkül vizsgálta Trianon és a szabadkőművesek működésének összefüggéseit, azzal a nem titkolt szándékkal és reménnyel, hogy az immáron lassan két évtizede szabad, demokratikus Magyarországon elindulhat történelmünk letragikusabb eseményének gyűlölködéstől, ízlésterrortól, nézetdiktatúrától mentes elfogulatlan, ám magyar nézőpontú vizsgálata — s ennek részeként a szabadkőművesek (szabadkőművesség?) szerepének dokumentált, tudományos kutatásokon alapuló, részletes feltárása. Ebben a munkában bizton számíthatunk azon kortárs szabadkőművesekre is, akiknek — a mozgalom ártatlanságának biztos, sőt meggyőződéses tudatában — ugyanez az érdekük.  
Jegyzetek

1. Somogyi István: A szabadkőművesség igazi arca. Apostol Nyomda Könyvkiadó, Budapest, 1929 [\[□\]](#)
2. Szidropulosz Archimédész: Trianon utóélete. Kairosz Kiadó, Budapest, 2000 [\[□\]](#)
3. Fejtő Ferenc: Rekviem egy hajdanvolt birodalomért. Atlantisz-Minerva, Budapest, 1990 [\[□\]](#)
4. Kelet 1911. 9. szám [\[□\]](#)
5. Dél 1910. dec. 30-i szám [\[□\]](#)
6. Dél 1914. márc. 5-i szám [\[□\]](#)

## A szerzőről

***Takaró Mihály 1954-ben született Budapesten. Irodalomtörténész, tanár, költő. Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar nyelv és irodalom szakán szerzett diplomát 1982-ben. 2000-2006-ig a Károli Gáspár Református Egyetem***

*oktatója. 2001-től a Magyar Reformátusok Világszövetségének főtitkára. A magyar nyelv és irodalom országos tantárgygondozója (1993-2003), az érettségi szöveggyűjtemény társszerzője (1995). A magyar irodalom OKTV bizottságának ügyvezető elnöke. Református iskolaiügyi főtanácsos (1993-2003). A Református Zsinat Elnökségi Tanács tagja, a Dunamelléki Református Egyházkerület világi elnöke (1998-2003). A Pázmány Péter Katolikus Egyetem oktatója (2007-2008). 2004-től a Budapest-Fasori Evangélikus Gimnázium tanára.*

online megjelenés: 2009. szeptember 21. - [tortenelemportal.hu](http://tortenelemportal.hu)

print megjelenés: [Trianoni Szemle 1. évfolyam 1. szám](#)

**Beküldte:**

Mihályi Molnár László, Szepsi

MVSZ felvidéki OT alelnöke

Kárpáti Harsona főmunkatársa

**KAPCSOLÓDÓ:**

1. [Mihályi Molnár László : A SZABADKÖMŰVES LIBERALIZMUS LEPRATELEPE + kapcsolódó](#)
2. [Vajda Iván, Okleveles politológus eddigi tanulmányai](#)